

Merima Čamo¹

Stripovno intelektualiziranje u filozofsko-pedagoškoj sinergiji

Prikaz knjige: Haris Cerić i Elmana Cerić, *Strip kao medij filozofske poruke: stripozofski pristup nastavi filozofije*, u izdanju *Druge gimnazije* u Sarajevu, 2020.

Neosporna je činjenica da na geografskom globusu ne možemo pronaći niti jednu suvremenu zajednicu koja nije u određenim fazama svog razvoja prihvatila, bilo kao individualnu i grupnu društvenu aktivnost (npr. zabavu) bilo kao umjetničku i kulturnu praksu, čitateljske trendove koje je nametnuo *strip*. Možda se ova konstatacija čini pretencioznom u odnosu na sveukupnu socio-kulturnu dinamiku određene zajednice, ali rijetko koji medij više od jednog stoljeća uspijeva povezati ljude specifičnim vizuelnim jezikom kao što to čini ovaj autohtoni medij. Strip gradi identitet pojedinaca i grupa koji ga stvaraju, proučavaju, unapređuju, promiču, čitaju i, na koncu, uživaju u njemu. Imajući u vidu da identitet nije jednodimenzionalan, bar kada su u pitanju sadržaji koje smo usvojili učenjem i sadržaji koje biramo, onda tu već formiranu stripovnu zajednicu („zajednicu u zajednici“) možemo ontološki tretirati kao *stripozofski* (Cerić i Cerić, 2020) oblik ujedinjenja s obilježjima globalnog, istodobno samodostatnog (izoliranog) integriranja u svrhu poimanja, očuvanja, unapređenja i promoviranja kvalitetnih (estetskih, edukativnih, motivacijskih itd.) obilježja stripa. Multigeneracijski auditorij je u temporalnom ozračju propitkivao, opažao, promišljao, razlučivao, odlučivao... prateći pozamašnu produkciju stripova i grafičkih romana koji su svojom simbolikom, te suptilnim tehničkim i čitateljskim normama skoro pa *socijalno ritualizirani*.

Strip iznova podstiče jedan jednostavan bezvremenski eksperiment čiji se rezultat ne može u potpunosti definirati niti numerički vrednovati. Taj rezultat se

---

¹ Prof. dr. Merima Čamo, vanredna profesorica, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu; e-mail: merima.camo@fpn.unsa.ba

nikad ne mijenja i u biti predstavlja emoviran ishod ljudske reakcije na verbaliziranje stripa kroz neverbalni izraz, preciznije, *spontana reakcija na spominjanje stripa je osmijeh!* — *budnost striparta u ljudskoj (pod)svijesti*. Prvotno, strip se od strane čovjeka daruje najljepšom mogućom reakcijom („ritualizacijskom iskrom“) koja nam otkriva opuštenost, radost, zabavu, razonodu, bezbrižnost, sreću, ugodu, zadovoljstvo itd. Na stripovni poticaj isto reaguju i oni koji evociraju sjećanja iz djetinjstva kao i oni koji povremeno ili rijetko zavire u taj svijet. Sukusno, strip nosi poruku koja oplemenjuje, raduje, ozari i skoro uvijek, po nekom nepisanom pravilu, svojstveno striposferi, izmami osmijeh kao neizbježan momenat usredotočenja na dešavanja unutar nje. Svojstva i slojevitost tog univerzalnog čina (semantički imanentnog čitavom globusu) pokretačka su snaga stripozofije, koja stalno potiče „aristotelovsku živahnost“ dopirući do pojedinca na najprikladniji način, očekujući, pritom, od njega da prevaziđe trenutačnu samosvojnu pobudu i upusti se u «filozofiju u stripu», odnosno promišljanje o sadržaju koji nudi ova najmasovnija crtana literatura na svijetu. Činjenica je da se strip kao medij svojevremeno ponajviše eksponirao i popularizirao u različitim dimenzijama djetinjstva (strip kao prva knjiga, „slovarica“ i/ili kao interna lektira, povod za vršnjačku interakciju), ali postojanje zanimanja za ovaj medij prevazilazi godišta i dobne granice te može biti zastupljen u skoro svim procesima diferenciranja ličnosti. Naime, strip pokazuje i dokazuje svoju medijsku funkcionalnost kroz različite aspekte psihofizičke i socio-kulturne egzistencije. Sadržaj stripa je receptivan, originalan, atraktivan i edukativan te kao takav spontano potiče na zamjećivanje, kritičko sudjelovanje u ideji, intuitivnu spoznaju, korisno imitativno ponašanje, čuđenje — (ne)prijatno, (ne)prisno, zbunjujuće, uzbuđujuće, otkrivalačko itd. Spojevi asocijacija, „zvučna“ naracija, ekspresija crteža, uprisutnjenje likova, fikcija koja postaje zbiljska sadržina metastripa već odavno su izdignuti iz sušte rotokarakterologije u fenomen vrijedan proučavanja i uvrštavanja u znanstvene okvire, a time i u obrazovne procese.

Upravo, knjiga pod naslovom *Strip kao medij filozofske poruke: stripozofski pristup nastavi filozofije* (2020), koju potpisuju Haris Cerić i Elmana Cerić, u izdanju *Druge gimnazije* u Sarajevu, govori o potencijalu stripa u nastavnom procesu. „Kreativna upotreba stripova i grafičkih romana u nastavi ne samo da pomaže u podučavanju važnim pojmovima, konceptima i vještinama već, takođe, može osnažiti učenike da kritički promišljaju o složenostima i izazovima trenutka

u kojem živimo“ (str. 22). Na osnovu dostupnih podataka, motivacijska vrijednost stripa u nastavi, preciznije: njegova upotreba, postiže visok stupanj intrinzične (unutrašnje) motivacije kod učenika koja, između ostalog, podrazumijeva razmišljanja i stavove pojedinca o sebi, potrebu za druženjem, kreiranje ličnih ciljeva, želju za napredovanjem i uspjehom itd. S obzirom da ova motivacija proizlazi iz unutarnjih pobuda učenika, snažnija je od ekstrinzične (spoljašnje) motivacije.

U tekstu je primjetno nastojanje autora da se strip kao medij grafosfere reaktivira kroz nastavni proces *parirajući* svojim specifičnim dvojnim vizualno-tekstualnim informacijskim registrom digitalnoj metodologiji (ehosferi) prijemljivoj za generaciju Z odnosno digitalnu generaciju. Aplikabilnost stripa, kao medija, diferentnim tehničko-tehnološkim entitetima omogućava njegovu kreativnu zastupljenost u postmodernoj virtualnosti i drugom medijskom dobu, koji se, opet, ogledaju u digitalnoj stvarnosti. Koristeći prednosti računalne tehnologije i interneta, digitalni i web-stripovi mogu biti važan alat u pripremi učenika za tzv. „proširenu stvarnost“, ali i za sagledavanje odnosa, pojava i procesa u svakodnevnom životu. Upravo, *stripofakcija u digitalnoj stvarnosti je jedan od neospornih oblika stvaranja filozofije — filozofije o stripu i filozofije u stripu (stripozofija), koja je usmjerena na mogućnosti doprinosa stripa filozofiji u sistematskom promišljanju, domišljanju i promišljanju cjeline svijeta.*

Nastojanje da se *Fejs i/ili iPhone* generaciji u statusu učenika i studenata pristupi stripom kao nastavnim medijem koji se informacijski pohranjuje u nizove bitova i bajtova, te poprima fotoelektrična svojstva nudeći tako jednu subverzivnu, refleksivnu, interesantnu, provokativnu i transcendirajuću platformu punu kognitivnih doživljaja s tematskim jedinicama, *predstavlja* pedagošku kompetenciju uobličenu kreativnim istupom i pozitivnim uvjerenjem da će multimodna priroda stripa omogućiti učeničku refleksiju spram poruka i ideja koje se njime posreduju, otvarajući na taj način prostor za „misli o mišljenju“. Strip je, u ovom kontekstu, idealan nastavni medij koji oslobađa misao suuvjetovanu spoznavajućim i spoznatim, te refleksivnom strategijom vodi ka stvaranju predodžbe koja postaje objektom poimanja odnosno predmetom mišljenja. Sadržaj stripa predstavlja misaonu dispoziciju koja učenicima nudi jednu sasvim novu vizuru socijalne zbilje i drugačiji način promišljanja o njoj.

Ova filozofsko-pedagoška sinergija autorskog dvojca prenesena na stranice knjige *Strip kao medij filozofske poruke: stripozofski pristup nastavi filozofije* zasigurno je napravila velik pomak (“stripozofski korak kvalitetnog prevrata“) kada su u pitanju tradicionalne nastavne metode u oblasti filozofije. Odvažnost u mogućnosti da se „refreshira program“, promjena/primjena ozvaniči udžbenikom, pomogne učenicima, relaksira odnos na relaciji nastavnik–učenik, stvori pretpostavka za iskazivanje kreativnog potencijala obiju strana i, napose, razvija kritičko mišljenje jeste eklatantan primjer zalaganja *za* i *u* znanost. Stripovna metoda u nastavi utemeljena je na znanstvenom proučavanju stripa, što u ovom slučaju potvrđuje i referentnost samih autora. Knjige *Skandalon u oblacićima: kako koristiti strip u nastavi?* (2013) i *O edukativnom potencijalu stripa: prilozi etabliranju stripovne metode u nastavi* (2019) autora Harisa Cerića rezultat su dugotrajnog istraživanja osebujne i složene stripovske mnemotehnike u pedagoškim okvirima, dok je Elmana Cerić kao profesorica filozofije i logike, stripom približila učenicima srednjoškolske dobi filozofsko mišljenje te ponudila zanimljiv uvid u filozofske probleme i pitanja koja, iako se prepliću kroz stoljeća, nisu ništa manje bliski čovjeku digitalnog doba. Višegodišnja nastavna praksa, uz ostalo, zasnivala se na učeničkom kreiranju stripa (rad u parovima ili grupama po troje), čiji su prezentirani radovi umnogome doprinijeli razumijevanju stripozofije. Na vrednovanje i ocjenjivanje učeničkih stripova o filozofskim temama nisu utjecale njihove crtačke sposobnosti, nego način na koji koriste strip kao medij za prenošenje ideja i značenja unutar filozofije.

Strip kao medij filozofske poruke: stripozofski pristup nastavi filozofije je knjiga neosporno znanstvenog karaktera koja plijeni jednostavnim i razumljivim stilom pisanja proizišlim iz evidentnog koautorskog znanja i umijeća da kompleksnu tematiku i njoj imanentnu terminologiju uobliče osobnim interpretacijama — *izvorno bez premisa* i upotpune autoritetom autorske namjere — *prihvatanje ideje i njeno razvijanje u teorijskom i empirijskom ruhu*. U tome su itekako uspjeli tako da su nas pomakli iz zaokupljenosti u samorazumljivom i intelektualne komfornosti, te nam već na prvom „stripozofskom rukohvatu“ (pomno osmišljenoj i nadasve dojmljivoj ilustraciji korica knjige) izmamili osmjeh, uveli u stanje is(o)čekivanja, uvida, promišljanja i na koncu odobravanja. Knjiga će zasigurno pronaći put do *učionica* u kojima se na inventivan način nastoji proniknuti u izvor filozofske misli, i to ne samo bosanskohercegovačkih, nadamo se, već i regionalnih.